

Rotterdam – De Doelen – maandag 1 juli 1974 – 20.15 uur
Amsterdam – Concertgebouw – woensdag 3 juli 1974 – 20.15 uur
Scheveningen – Kurzaal – vrijdag 5 juli 1974 – 20.30 uur

productie Pieter G. Alferink

Programma

Georg Friedrich Händel 1685–1759	Messiah (1741) voor soli, koor, orkest en orgel (originele versie) Collegium Vocale, Gent Musica Antiqua, Amsterdam
dirigent	Philippe Herreweghe
solisten	Lynton Atkinson (St. John's College Choir – Cambridge), jongenssopraan Marianne Kweksilber, sopraan René Jacobs, countertenor Marius van Altena, tenor Max van Egmond, bas-bariton Ton Koopman, orgel
musicologische adviezen	Ton Koopman

Pauze na het tweede deel

De Messiah in authentieke vorm

Händel componeerde de Messiah tussen 22 augustus en 14 september van het jaar 1741. De eerste uitvoering vond plaats in Dublin op 13 april 1742. In de navolgende jaren voerde Händel zelf het werk talloze keren uit. Ook na zijn dood bleef het populair. Wanneer men de Messiah wil uitvoeren dan stuit men direct op een immens probleem. Händel sleutelde per keer zodanig aan het werk dat er grote verschillen ontstonden tussen de autograaf en de diverse afschriften die van vóór Händel's dood dateren.

Uit deze zelfde periode zijn bovendien ook gedrukte uitgaven bewaard.

De oorzaak van dit wijzigen aanbrengen was niet het verbeteren van een werk dat in een te grote haast geschreven was. Händel componeerde veelal in uiterst snel tempo. De reden was de volgende: wanneer hij voor een uitvoering een betere zanger(es) ter beschikking kreeg dan voorheen, herschreef hij een aantal aria's speciaal voor deze zanger(es). Het verschil bijv. tussen de aria 'but who may abide the day of his coming' in de autograaf (voor bas!) en in de Tenbury copy (voor de alt: Guadagni) is opmerkelijk.

De altversie, geschreven voor een zanger van grote klasse, overtreft de wat magere basversie volledig.

Bij deze uitvoering is er naar gestreefd om, uitgaande van een uitgebreid bronnenonderzoek, dat mogelijk was vanwege geldelijke steun van CRM, de Messiah te ontdoen van latere toevoegingen en slechts de autograaf als centrale partituur te accepteren. De autograaf werd evenals vele afschriften en drukken persoonlijk geraadpleegd. Slechts in een enkel geval werd, voor zover een latere versie inderdaad kwalitatief de voorkeur verdiende hiervan afgeweken. Terloops zij hier gewezen op de facsimile-editie die Chrysander maakte van de autograaf. Chrysander knoeide hier op een onverantwoorde manier met de oorspronkelijke tekst en 'verbeterde' stilzwijgend diverse noten etc.

Het heeft weinig zin om hier in detail in te gaan op de veranderingen.

Enkele wil ik noemen :

Er bleken maten te weinig in 'Every valley', 'How beautiful are the feet of them' en 'O, death, where is thy sting'.

'Thy rebuke hath broken his heart', 'Behold and see', 'He was cut off' en 'But thou didst not leave'. Alle vier geschreven voor tenor, werden zelden of nooit alle vier door een tenor gezongen. De eerste twee bijv. wel door een vrouwen-sopraan en de laatste twee door 'the Boy', Händels aanduiding voor een jongens-sopraan.

Foutieve tekstplaatsingen, foute noten en da capo tekens werden conform de Urtext verbeterd.

'Since by man came death', bleek volledig voor koor, zonder solistische interpolatie en begin.

Het vervallen van 'accompagnato' bij 'And lo, the Angel of the Lord came upon them'. 'He shall feed his flock': alleen voor sopraan.

Orgelconcert opus IV nr. 3 in g kl.t. tussen deel I en II.

'How beautiful are the feet of them': alleen voor sopraan.

Geen: 'Their sound is gone out' (koorversie of recitatief).

Deze tekst komt als b-gedeelte bij 'How beautiful are the feet of them.'

Geen da capo bij: 'Why do the nations'. Geen recitatief: 'Thou shalt break them' voor het Hallelujah-koor.

Slechts clavecimbelcontinuo.

Ton Koopman

Part One God's Prophecy

SYMPHONY: Grave – Allegro moderato

No. 1 Accompagnato (Tenor)

Comfort ye, comfort ye my people, saith your God. Speak ye comfortably to Jerusalem, and cry unto her, that her warfare is accomplish'd, that her iniquity is pardon'd. The voice of him that crieth in the wilderness: Prepare ye the way of the Lord, make straight in the desert a highway for our God.

(Isaiah 40, 1-3)

No. 2 Aria (Tenor)

Ev'ry valley shall be exalted, and ev'ry mountain and hill made low, the crooked straight, and the rough places plain.

(Isaiah 40, 4)

No. 3 Chorus

And the glory of the Lord shall be revealed. And all flesh shall see it together, for the mouth of the Lord hath spoken it.

(Isaiah 40, 5)

No. 4 Accompagnato (Bass)

Thus saith the Lord of Hosts: Yet once a little while, and I will shake the heav'ns and the earth, the sea and the dry land, and I will shake all nations, and the desire of all nations shall come.

(Haggai 2, 6-7)

The Lord, whom ye seek, shall suddenly come to His temple, ev'n the messenger of the Covenant, whom ye delight in, behold He shall come, saith the Lord of Hosts.

(Malachi 3, 1)

No. 5 Aria (Countertenor)

But who may abide the day of His coming, and who shall stand when He appeareth? For He is like a refiner's fire.

(Malachi 3, 2)

No. 6 Chorus

And He shall purify the sons of Levi, that they may offer unto the Lord an offering in righteousness.

(Malachi 3, 3)

No. 7 Recitative (Countertenor)

Behold, a virgin shall conceive, and bear a son, and shall call his name Emmanuel, 'God with us'.

(Isaiah 7, 14)

No. 8 Aria (Countertenor)

O thou that tellest good tidings to Zion, get thee up into the high mountain, o thou that tellest good tidings to Jerusalem, lift up thy voice with strength, lift it up, be not afraid, say unto the cities of Judah: Behold your God! O thou that tellest good tidings to Zion, arise, shine for thy light is come, and the glory of the Lord is risen upon thee.

(Isaiah 40, 9)

No. 9 Chorus

O thou that tellest good tidings to Zion, good tidings to Jerusalem, arise, say unto the cities of Judah: Behold your God, the glory of the Lord is risen upon thee.

(Isaiah 60, 1)

No. 10 Accompagnato (Bass)

For behold, darkness shall cover the earth, and gross darkness the people: but the Lord shall arise upon thee, and His glory shall be seen upon thee. And the Gentiles shall come to thy light, and kings to the brightness of thy rising.

(Isaiah 60, 2-3)

No. 11 Aria (Bass)

The people that walked in darkness have seen a great light. And they that dwell in the land of the shadow of death, upon them hath the light shined.

(Isaiah 9, 2)

No. 12 Chorus

For unto us a Child is born, unto us a Son is given, and the government shall be upon His shoulder, and His Name shall be called: Wonderful, Counsellor, The Mighty God, The Everlasting Father, The Prince of Peace!

(Isaiah 9, 6)

No. 13 Pifa (Pastoral Symphony):

Larghetto e mezzo piano

No. 14 Recitative (Soprano) 'the Boy'

There were shepherds abiding in the fields, keeping watch over their flock by night.

(St. Luke 2, 8)

And lo, the angel of the Lord came upon them and the glory of the Lord shone round about them and they were sore afraid.

(St. Luke 2, 9)

And the angel said unto them: Fear not; for behold, I bring you good tidings of great joy, which shall be to all people. For unto you is born this day, in the city of David, a Saviour, which is Christ the Lord.

(St. Luke, 2 10-11)

And suddenly there was with the angel a multitude of the heav'nly host, praising God, and saying:

No. 15 Chorus

Glory to God in the highest, and peace on earth, good will towards men!

(St. Luke 2, 13-14)

No. 16 Aria (Soprano)

Rejoice greatly, O daughter of Zion, shout, O daughter of Jerusalem, behold, thy King cometh unto thee. He is the righteous Saviour, and He shall speak peace unto the heathen.

(Zechariah 9, 9-10)

No. 17 Recitative (Soprano) 'the Boy'

Then shall the eyes of the blind be open'd, and the ears of the deaf unstopped; then shall the lame man leap as a hart, and the tongue of the dumb shall sing.

(Isaiah 35, 5-6)

No. 18 Aria (Soprano)

He shall feed His flock like a shepherd, and He shall gather the lambs with His arm; and carry them in His bosom, and gently lead those that are with young.
(Isaiah 40, 11)

Come unto Him all ye that labour, come unto Him that are heavy laden, and He will give you rest. Take His yoke upon you, and learn of Him, for He is meek and lowly of heart, and ye shall find rest unto your souls.
(St. Matthew 11, 28-29)

No. 19 Chorus

His yoke is easy, His burthen is light.

(St. Matthew 11, 30)

G. F. Händel Concert in g kl. t., op. 4 nr. 3 (1738) voor orgel en orkest
Adagio - Allegro
Adagio - Allegro

**Part Two
Christ's Sacrifice and Rejection**

No. 20 Chorus

Behold the Lamb of God, that taketh away the sin of the world.
(St. John 1, 29)

No. 21 Aria (Countertenor)

He was despised and rejected of men, a man of sorrows, and acquainted with grief.
(Isaiah 53, 3)

He gave His back to the smiters, and His cheeks to them that plucked off the hair, He hid not His face from shame and spitting.
(Isaiah 50, 6)

No. 22 Chorus

Surely, He hath borne our griefs and carried our sorrows; He was wounded for our transgressions, He was bruised for our iniquities; the chastisement of our peace was upon Him.
(Isaiah 53, 4)

No. 23 Chorus

And with His stripes are we healed.
(Isaiah 53, 5)

No. 24 Chorus

All we, like sheep, have gone astray, we have turned ev'ry one to his own way; and the Lord hath laid on Him the iniquity of us all.
(Isaiah 53, 6)

No. 25 Accompagnato (Tenor)

All they that see Him, laugh Him to scorn; they shoot out their lips, and shake their heads, saying:
(Psalm 22, 8)

No. 26 Chorus

He trusted in God that he would deliver Him, let Him deliver Him, if He delight in Him.
(Psalm 22, 9)

No. 27 Accompagnato (Soprano)

Thy rebuke hath broken His heart; He is full of heaviness. He looked for some to have pity on Him, but there was no man, neither found He any to comfort Him.
(Psalm 69, 21)

No. 28 Arioso (Soprano)

Behold, and see if there be any sorrow like unto His sorrow!
(Lamentations 1, 12)

No. 29 Accompagnato (Soprano) 'the Boy'

He was cut off out of the land of the living ; for the transgressions of Thy people was He stricken.

(Isaiah 53, 8)

No. 30 Aria (Soprano) 'the Boy'

But Thou didst not leave His soul in hell ; nor didst Thou suffer Thy Holy One to see corruption.

(Psalm 16, 10)

No. 31 Chorus

Lift up your heads, o ye gates, and be ye lift up, ye everlasting doors, and the King of Glory shall come in ! Who is this King of Glory ? The Lord strong and mighty, the Lord mighty in battle.

Lift up your heads, o ye gates, and be ye lift up, ye everlasting doors, and the King of Glory shall come in ! Who is this King of Glory ? The Lord of Hosts, He is the King of Glory.

(Psalm 14, 7-10)

No. 32 Recitative (Tenor)

Unto which of the angels said He at any time : Thou art My Son, this day have I begotten Thee ?

(Hebrews 1, 5)

No. 33 Chorus

Let all the angels of God worship Him.

(Hebrews 1, 6)

No. 34 Aria (Bass)

Thou art gone up on high. Thou hast led captivity captive, and received gifts for men, yea, even for Thine enemies, that the Lord God might dwell among them.

(Psalm 68, 19)

No. 35 Chorus

The Lord gave the word ; great was the company of the preachers.

(Psalm 68, 12)

No. 36 Aria (Soprano)

How beautiful are the feet of them that preach the gospel of peace, and bring glad tidings of good things.

Their sound is gone out into all lands, and their words unto the ends of the world.

No. 38 Aria (Bass)

Why do the nations so furiously rage together, why do the people imagine a vain thing ? The kings of the earth rise up, and the rulers take counsel together against the Lord and against His anointed.

(Psalm 2, 1-2)

No. 39 Chorus

Let us break their bonds asunder, and cast away their yokes from us.

(Psalm 2, 3)

No. 40 Recitative (Tenor)

He that dwelleth in heaven shall laugh them to scorn, the Lord shall have them in derision.

(Psalm 2, 4)

No. 41 Aria (Tenor)

Thou shalt break them with a rod of iron, Thou shalt dash them in pieces like a potter's vessel.

(Psalm 2, 9)

No. 42 Chorus

Hallelujah, for the Lord God Omnipotent reigneth, Hallelujah ! The Kingdom of this world is become the Kingdom of our Lord and of His Christ, and He shall reign for ever and ever, Hallelujah ! King of Kings, and Lord of Lords, and He shall reign for ever and ever, Hallelujah !

(Revelation 19, 6 ; 11, 15 ; 19, 16)

koor een aparte plaats in door het in acht nemen van de reïne stemming, door het vermijden van vibrato en door het toepassen van een verantwoorde frasering, articulatie en tempi in overeenstemming met de oude uitvoeringsprincipes. Dit alles met het doel deze muziek optimaal tot haar recht te laten komen.

Het koor 'Collegium Vocale' uit Gent werd opgericht in september 1970 onder impuls van zijn huidige leider Dr. Philippe Herreweghe. Het bestaat uit 18 jonge zangers die allen reeds verschillende jaren actieve koorervaring achter de rug hebben en die, door hun gemeenschappelijk enthousiasme voor de oude vocale muziek besloten gezamenlijk te streven naar een historische en artistiek verantwoorde verklanking ervan. Een kleine koorformatie leek hen hiertoe beter geschikt, vooral omdat de polyfone lijnen van de oude muziek hierdoor op een doorzichtiger wijze kunnen worden weergegeven.

Hun relatief kleine aantal laat tevens toe efficiënter te repeteren en maakt dat de inbreng van iedere zanger afzonderlijk bepalend is voor het uiteindelijke resultaat. Aldus worden grondige muzikale kennis en individuele stemscholing door elk lid als een noodzaak gevoeld.

Het Collegium Vocale trad reeds herhaaldelijk op in de meeste muziekcentra van België, Nederland en Duitsland terwijl als belangrijkste verwezenlijking in het verleden kan vermeld worden: een reeks uitvoeringen van Bachs Johannes-Passion in binnen- en buitenland in samenwerking met het Amsterdams instrumentaal ensemble 'Musica Antiqua' o.l.v. Ton Koopman.

Ton Koopman

